

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА**

Телефанко Богдан Миколайович

УДК 343.848:159.92(477)

**ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСІБ,
ЗВІЛЬНЕНИХ З КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВ
НА ПІДСТАВІ ЗАКОНУ УКРАЇНИ ПРО АМНІСТІЮ
АБО АКТА ПОМИЛУВАННЯ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2005

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі кримінального права та кримінології

Львівського юридичного інституту МВС України

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор **Грищук Віктор** Климович, Львівський юридичний інститут МВС України,

декан факультету № 1, завідувач кафедри кримінального права та кримінології

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **Трубников** Василь Михайлович,

Національний університет внутрішніх справ МВС України,

старший науковий співробітник

кандидат юридичних наук, доцент **Колб** Олександр Григорович, Волинський університет імені Лесі Українки,

завідувач кафедри кримінального права та кримінології

Провідна установа – Харківський національний університет,

кафедра кримінального права, Міністерство освіти і науки України, м.Львів

Захист відбудеться 10 березня 2005 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К35.051.03 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79000, м.Львів, вул. Січових Стрільців, 14.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79005, м.Львів, вул. Драгоманова, 5

Автореферат розісланий 9 лютого 2005 року.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

Л.А.Луць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Прийняття Кримінально–виконавчого кодексу України, Закону України “Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк”, підняло регулювання постпенітенціарних відносин на якісно новий рівень. Однак з прийняттям цих важливих законодавчих актів процес пізнання закономірностей регулювання постпенітенціарних відносин не завершився. Навпаки, з’явилися нові можливості для наукового аналізу проблем застосування згаданих нормативних актів, з’ясування їх ефективності. Стало можливим виявлення основних особливостей постпенітенціарного процесу і вироблення на цій основі наукових пропозицій щодо удосконалення чинних правових механізмів забезпечення соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ (далі КВУ) на підставі закону про амністію або акта помилування. Все вищезгадане дасть можливість певною мірою посилити запобігання злочинності загалом і особливо рецидивної злочинності. Розбудова соціальної, правової держави та намагання України ввійти повноправним членом у міжнародне співтовариство потребує, зокрема, вирішення цілого комплексу теоретичних і практичних проблем боротьби із злочинністю. Стабільність показників рецидивної злочинності об’єктивно свідчить не тільки про суттєві недоліки в організації виправного процесу засуджених, але й про несприятливий стан справ у сфері соціальної адаптації звільнених з місць позбавлення волі, у тому числі, за актами амністії та помилування.

Амністії, помилування, пом’якшення вимог правил внутрішнього розпорядку кримінально-виконавчих установ, умовно-дострокові звільнення демонструють гуманні можливості кримінально-виконавчої політики української держави. Разом з тим залишається непорушним її фундамент, закладений ще в минулі роки. У системі засобів, які сприяють вирішенню цих завдань, значне місце належить соціальній адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ, в тому числі, на підставі закону України про амністію або акта помилування. Проблема соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ, – одна з центральних і найскладніших зі всіх кримінально–виконавчих проблем. У ній, як у фокусі, з’єднуються елементи економіки і соціальної психології, юриспруденції і політики, наукової теорії і соціальної практики. Від ефективності її вирішення значною мірою залежить моральне відродження та безпека суспільства, а також рівень рецидивної злочинності у державі.

Спостерігається стійка тенденція до збільшення питомої ваги осіб, засуджуваних за вчинення повторних злочинів. У 2003 році раніше судимими було вчинено 84,5 тис. злочинів. За 5 місяців 2004 року кількість зареєстрованих злочинів, вчинених цими особами, зросла на 52,7% (з 23,9 тис. до 36,6 тис. злочинів). У 2003 р. суди ухвалили рішення стосовно 201081 засудженого за вчинення ними злочинів. Кількість засуджених осіб збільшилася на 3,5% у порівнянні з 2002 р.,

що пояснюється в основному зростанням рівня злочинності. 2003 р. органи внутрішніх справ зареєстрували 556351 злочин, що на 23,5% більше, ніж у 2002 р. У 2003 р. засуджено 48974 особи (у 2002 р. – 43685), які раніше вже були судимі, мають не зняту або непогашену судимість і вчинили нові злочини, тобто кожного п'ятого було засуджено повторно. За останнє десятиріччя число злочинів, що вчинили особи, котрі раніше вже притягувались до кримінальної відповідальності, щорічно зростало в середньому на 7,3%.

Проблема рецидиву злочинів серед амністованих і помилуваних є актуальною і потребує подальшого вивчення. Так, як зазначив голова Державного департаменту України з питань виконання покарань (далі ДДУПВП) В.А.Львовчкін, за підсумками виконання Закону України від 5 липня 2001 року “Про амністію”, з 28 818 осіб, звільнених з місць позбавлення волі, новий злочин протягом двох років вчинили менше 1% амністованих. О.М.Школа встановив, що рівень рецидивної злочинності серед амністованих складає 18%, а С.І.Комарицький визначив рівень рецидиву серед амністованих за період часу, що становив три роки з моменту їх звільнення – 13,4%. Вивчення матеріалів судових справ у Личаківській виправній колонії ВК-30 у Львівській області показало, що 264 особи уже звільнялися за амністією і повторно вчинили злочини, що становить 18% від усієї кількості засуджених цієї колонії станом на 1 липня 2004 року.

Не менш важливою у цьому процесі слід визнати і ту обставину, що у органів виконавчої влади ще відсутні достатні можливості щодо забезпечення корекції поведінки звільнених з установ виконання покарань на підставі закону про амністію або акта помилування у їх постпенітенціарний період. Вирішення перелічених проблем є гострою необхідністю науки і практики. Необхідність дисертаційного дослідження проблеми соціальної адаптації осіб, звільнених на підставі закону про амністію або акта помилування, обумовлена також економічними чинниками. Якщо взяти до уваги, що на утримання одного засудженого в місцях позбавлення волі держава виділяє 120 грн. на місяць, а у 2001 році за актом амністії було звільнено майже 30 тис. осіб, то тільки один місяць перебування їх в місцях позбавлення волі потребував витрат з державного бюджету 2001 року у розмірі 3 млн. 600 тис. грн. Істотних зрушень у протидії такому небезпечному соціальному явищу, як рецидивна злочинність, неможливо досягти без своєчасного вирішення питань соціальної адаптації раніше судимих, надання їм необхідної допомоги у розв'язанні соціальних проблем та працевлаштуванні.

Організаційно–правові можливості органів місцевого самоврядування щодо забезпечення процесу соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ не відповідають сучасним суспільним реаліям, що склалася, і очікуванням суспільства. Аналогічна ситуація склалася також у сфері соціального контролю за звільненими на підставі закону про амністію або акта помилування з боку державних органів, в силу відсутності необхідного правового

забезпечення контролю і корекції девіантної поведінки осіб. Крім цього, амністія, як видається, почала засто-совуватися, як засіб зменшення кількості осіб в місцях позбавлення волі.

У даному дослідженні соціальна адаптація осіб, звільнених на підставі закону про амністію або акта помилування, розглядається не тільки як функція державних органів, але і як функція громадських організацій, трудових колективів, фондів тощо.

Питання звільнення з кримінально–виконавчих установ і соціальної адаптації звільнених осіб були предметом аналізу в дослідженнях Ю.М.Антоняна, Ю.В.Бауліна, В.І.Гуськова, В.І.Горобцова, В.А.Елеонсь-кого, Ю.Д.Блувштейна, О.І.Зубкова, І.П.Карпеця, А.С.Міхліна, В.С.Наливайка, В.С.Потьомкіна, В.П.Петкова, Н.М.Пісоцької, В.І.Рудника, М.І.Скригонюка, В.М.Трубникова, О.В.Філімонова, І.В.Шмарова, О.М.Яковлева, А.О.Ярового і інших вчених. Незважаючи на значну кількість публікацій загального характеру, у теорії кримінально–виконавчого права України проблема соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі на підставі закону про амністію або акта помилування, не була предметом спеціального монографічного дослідження з сучасних співзвучних часові методологічних позицій і з урахуванням нових реалій реформаційних процесів в Україні. Це тим більш важливо за наявності обширного емпіричного матеріалу, який потребує наукового аналізу. За роки незалежності України було проведено 17 амністій, за якими з місць позбавлення волі згідно даних ДДУПВП було звільнено понад 185 тис. осіб і, крім цього, за актами помилування Президентом України з місць позбавлення волі звільнено понад 4 тис. осіб. Розгляд у рамках одного дослідження звільнення осіб із кримінально–виконавчих установ за актами амністії і помилування з організацією процесу їх соціальної адаптації, дозволяє розширити традиційні наукові погляди про організаційно–правовий і соціально–кримінологічний зміст постпенітенціарного періоду. Законодавче закріплення у законі правового статусу особи, що звільнилася з кримінально–виконавчих установ, і, відповідно, чітка фіксація прав і юридичних обов’язків суб’єктів і інших учасників постпенітенціарного періоду, дасть можливість, на думку автора, удосконалити постпенітенціарні відносини, ефективно запобігати вчиненню нових злочинів такими особами. Наведені міркування, які свідчать про безсумнівну актуальність дослідження проблеми соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально–виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування, визначили вибір теми та основні напрями дисертаційного дослідження.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження є складовою частиною плану наукової роботи кафедри кримінального права і кримінології Львівського юридичного інституту МВС України. Робота ґрунтується на положеннях Указу Президента України від 16 червня 1999 р. №650/99 “Про додаткові заходи щодо поліпшення діяльності органів внутрішніх справ та громадських формувань з охорони громадського порядку”,

де вказано на створення в Україні спеціальних центрів для звільнених з місць позбавлення волі, а також Указу Президента України від 18 лютого 2002 р. №143/2002 “Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян”, а також постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2004 р. № 1133 “Про затвердження Державної програми соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, на 2004 – 2006 роки”, де говориться про організацію проведення досліджень проблем соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі.

Мета і завдання дослідження. Метою запропонованого дослідження є визначення особливостей соціальної адаптації осіб, звільнених на підставі закону про амністію або акта помилування, визначення та наукове обґрунтування на цій основі пропозицій і рекомендацій щодо оптимізації соціальної адаптації, регламентації заходів постпенітенціарного впливу.

У зв'язку з цим, робота була зорієнтована на вирішення таких завдань:

- 1) провести огляд стану розробки в науці кримінально–виконавчого права проблеми соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально–виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування;
- 2) здійснити аналіз поняття соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально–виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування, а також виявити його особливості;
- 3) дослідити правові засади соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально–виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування;
- 4) проаналізувати особу звільненого з кримінально–виконавчої установи на підставі закону України про амністію або акта помилування у механізмі соціальної адаптації;
- 5) дослідити постпенітенціарне забезпечення процесу соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта про помилування;
- 6) сформулювати пропозиції щодо удосконалення вирішення правових і соціально-психологічних проблем процесу соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування.

Враховуючи вищесказане, об'єктом даного дисертаційного дослідження є суспільні відносини у сфері соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування. Предметом дослідження є чинне законодавство України щодо соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально–виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування, практика застосування цього законодавства, наявні наукові праці, що стосуються наведених питань.

Методологічною основою даного дослідження є прийняті сучасною правовою наукою загальнонаукові методи пізнання, що ґрунтуються на визнанні загальнолюдських цінностей, як

пріоритетів будь-якого дослідження. Це, зокрема, такі методи, як діалектичний (як загальнонауковий метод пізнання); історичний (при проведенні порівняльного аналізу звільнень осіб з кримінально-виконавчих установ на підставі закону про амністію, починаючи з 1991 р.); системно-структурний (при визначенні місця соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування, в системі соціальної адаптації звільнених з кримінально-виконавчих установ; формально-догматичний (юридичний) (при з'ясуванні нормативного змісту окремих положень Кримінального кодексу України, Закону України "Про застосування амністії в Україні", Положення про порядок здійснення помилування); статистичний (при вивченні даних офіційної статистики щодо кількості засуджених в місцях позбавлення волі та кількості засуджених, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування за період 1991–2003 рр.). Також автором використаний соціологічний метод (опитано 250 засуджених, 250 працівників виправних колоній та 108 дільничих інспекторів міліції, які визначили своє ставлення до окремих проблемних питань, пов'язаних з соціальною адаптацією–додатки Д,Ж,П).

Науково-теоретичною базою дослідження стали праці вчених, в яких аналізуються проблеми соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі. В роботі також використано наукові праці вчених з інших галузей науки (психології, соціології).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані ДДУПВП про стан оперативно-службової та виробничо-господарської діяльності установ кримінально-виконавчої системи за період з 1991 по 2003 рр. Крім цього, автором проведені анкетування та проаналізовані результати опитувань 250 засуджених з виправних колоній Львівської і Волинської областей у 2000–2001 роках, що були звільнені на підставі закону про амністію, 250 працівників кримінально-виконавчих установ і 108 дільничих інспекторів міліції з західних областей України. Були використані також дані про діяльність притулку соціальної адаптації для осіб, звільнених з місць позбавлення волі у м. Броди Львівської області. При написанні дисертації автором проаналізовано і використано 264 вироки місцевих судів, якими засуджені особи до покарання у виді позбавлення волі.

При підготовці дисертаційного дослідження використовувався також особистий п'ятнадцятирічний досвід роботи автора у виправних колоніях, в тому числі у керівництві відділенням соціально-психологічної служби.

Нормативну базу дисертаційного дослідження склали Конституція України, чинні Кримінальний, Кримінально-процесуальний, Кримінально-виконавчий кодекси, Закон України "Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк" та інше законодавство станом на 01.09.2004 року.

Наукова новизна одержаних результатів визначається насамперед тим, що у науці

кримінально–виконавчого права вперше предметом комплексного спеціального монографічного дослідження стали питання соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально–виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування, а також вивчення особи засудженого, звільненого з кримінально–виконавчої установи на підставі закону про амністію або акта помилування у механізмі соціальної адаптації.

У дисертації висунуто та обґрунтовано або додатково аргументовано ряд теоретичних положень, уточнень змісту окремих понять, що складають в сукупності новизну дисертації і мають істотне значення для науки і практики та для вдосконалення чинного законодавства з питань соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування, а саме:

1. На підставі аналізу поняття соціальної адаптації, обґрунтовується нове його визначення і запропоновано внести зміни у ст. 1 чинного Закону України “Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк”, виклавши її в такій редакції: “Соціальна адаптація – це пристосування особи до соціального середовища, повне відновлення прав і свобод з метою забезпечення оволодіння нею соціальними нормами, правилами, цінностями, соціальним досвідом та встановлення ефективного соціального контролю за її поведінкою”.

2. Наведено додаткові аргументи на підтримку положення про те, що механізм соціальної адаптації складається не тільки з системи відносин між звільненим і середовищем, але й з сукупності правових, економічних, організаційних, соціально-психологічних та інших засобів, а також постпенітенціарної діяльності державних органів, громадських організацій, спрямованих на забезпечення процесу соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ і переконання їх в об’єктивній необхідності правомірної поведінки.

3. Обґрунтовано пропозицію про необхідність встановлення контролю за поведінкою осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ та доповнення Закону України “Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк” спеціальною статтею в такій редакції: “Стаття 11¹. Організація контролю за особами, звільненими після відбуття покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк.

Особи, які звільнились після відбуття покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, за винятком осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, підлягають взяттю на облік органами внутрішніх справ і встановленню за ними контролю строком від шести місяців до одного року, який полягає у реєстрації цих осіб і спостереженні за їх поведінкою”.

4. Вперше висунута і обґрунтована пропозиція про необхідність створення у структурі Міністерства праці та соціальної політики України спеціального органу з метою організації і

контролю на загальнодержавному рівні за процесом соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ. Він міг би іменуватися “Національний координаційний центр соціальної та професійної адаптації звільнених з кримінально-виконавчих установ”.

5. Обґрунтовується необхідність розпочинати роботу з особами, які виявили бажання після звільнення з кримінально-виконавчих установ перебувати у притулку соціальної адаптації ще під час відбування ними покарання. У зв’язку з цим пропонується внести відповідне доповнення до ч. 2 ст. 156 Кримінально-виконавчого кодексу України: “Об’єднання громадян, благодійні організації та окремі особи можуть безперешкодно у встановленому порядку відвідувати установи виконання покарань з метою участі у підготовці до звільнення та здійснення програми надання допомоги засудженому після його звільнення”.

6. Доведено необхідність запровадження умовного звільнення від покарання на підставі закону України про амністію, а також умовного звільнення від покарання на підставі акта помилування з використанням інституту іспитового строку. У зв’язку з цим рекомендовано внести відповідні зміни до Закону України “Про застосування амністії в Україні”, та “Положення про порядок здійснення помилування”.

7. З урахуванням того, що виконання законів про амністію покладене виключно на суди, запропоновано у ч. 1 ст. 74 Кримінального кодексу України слова “закону України про амністію чи” виключити. Поруч з цим рекомендовано доповнити чинний Кримінально-процесуальний кодекс України спеціальною статтею, яка визначала б процесуальний порядок звільнення від покарання на підставі закону України про амністію. Ця стаття могла б бути викладена у приблизно такій редакції: “Порядок звільнення від покарання на підставі закону про амністію.

Повне або часткове звільнення від відбування покарання на підставі закону України про амністію і відповідно до статті 86 Кримінального кодексу України здійснюється суддею районного (міського) суду за місцем відбування покарання засудженим за спільним поданням органу, що відає відбуванням покарання, і спостережної комісії (служби у справах неповнолітніх)”.

8. Наведено додаткові аргументи на користь необхідності створення притулків соціальної адаптації громадськими організаціями при допомозі місцевих і центральних органів влади на базі недіючих підприємств, колишніх військових частин на зразок притулку соціальної адаптації у м. Броди Львівської області та можливості утримання центрів соціальної адаптації і за кошти, отримані від трудової діяльності осіб, що перебувають у них.

Практичне значення одержаних результатів визначається перш за все тим, що положення і висновки, які містяться у роботі, можуть бути використані для підготовки відповідних змін і доповнень до чинного законодавства України.

Дослідження містить у собі пропозиції, рекомендації і висновки, які спрямовані на оптимізацію практичної діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування і громадських організацій щодо соціальної адаптації осіб, звільнених з виправних колоній. Автор пропонує варіанти вирішення питань на місцях, що стосуються створення умов для успішної соціальної адаптації осіб, звільнених з виправних колоній на підставі закону про амністію або акта помилування і встановлення за ними соціального контролю у постпенітенціарний період.

Положення, які містяться у роботі, можуть бути використані у навчальному процесі юридичних вузів і факультетів при викладанні курсу кримінального, кримінально–виконавчого права, кримінології, юридичної психології, при підготовці підручників, навчальних та методичних посібників, а також при проведенні занять з підвищення кваліфікації суддів, працівників кримінально–виконавчої системи тощо. Практичні рекомендації, висловлені автором, сприятимуть підвищенню якості підготовки матеріалів для вирішення питань про звільнення осіб з кримінально–виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування.

Викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть стати теоретичним і практичним матеріалом для подальших досліджень проблем соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально–виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження, що викладені в дисертації, обговорювалися на засіданні кафедри кримінального права і кримінології Львівського національного університету імені Івана Франка, Львівського юридичного інституту МВС України; вони оприлюднені на Всеукраїнському семінарі “Соціальна адаптація осіб, які повернулись з місць позбавлення волі”, організованому Міжнародним фондом “Відродження” 11–13 жовтня 2001р. у м. Львові; на VII та IX регіональних науково–практичних конференціях “Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні”, (відбулися у м. Львові 13-14 лютого 2001 р. та 13-14 лютого 2003 р.); на регіональному круглому столі “Актуальні проблеми кримінального і кримінально–процесуального законодавства та практики його застосування”, організованому Хмельницьким інститутом регіонального управління та права 21–22 лютого 2003 р.; на науково-практичній конференції (Кримінальний кодекс України 2001 р. (проблеми, перспективи та шляхи вдосконалення кримінального законодавства), організованому Львівським інститутом внутрішніх справ 4-5 квітня 2003 р; на науково–практичному семінарі “Актуальні проблеми організації охорони громадського порядку в сучасних умовах”, що мав місце у Львівському юридичному інституті МВС України 26 березня 2004 р., а також на науково–практичній конференції “Проблеми коментування кримінального закону”, що відбулася 2–3 квітня 2004 року у Львівському юридичному інституті МВС України.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (247 найменувань на 22 стор.),

а також додатків на

39 стор. Основний текст дисертації займає 208 стор. Загальний обсяг роботи – 269 стор.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність теми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначені мета, задачі, об'єкт, предмет і методи дисертаційного дослідження, розкриваються наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, визначено особистий внесок здобувача, вказано на апробацію результатів дисертації та на їх публікацію.

Розділ I “Теоретичні засади дослідження проблеми соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування” складається з двох підрозділів і висновків до розділу.

У підрозділі 1.1. “Стан розробки в науці кримінально-виконавчого права проблеми соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування” досліджується стан розробки в науці кримінально-виконавчого права України такого соціального явища, як проблема соціальної адаптації осіб звільнених з кримінально виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування.

Проблемі соціальної адаптації осіб, звільнених від відбування покарання впродовж останніх 15 років була присвячена одна докторська дисертація, 2 кандидатських дисертації в Україні та 4 кандидатськи дисертації у Російській Федерації. Розгляд окремих питань соціальної адаптації осіб, звільнених від відбування покарання зустрічаються у деяких інших авторів. Однак у сучасній теорії кримінально-виконавчого права не вироблений єдиний підхід стосовно розуміння поняття соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, з'ясування природи цього явища. В юридичній літературі зустрічаються часом діаметрально протилежні погляди у висвітленні вказаних питань. У кримінально-виконавчій науці недостатньо розглянуто проблеми соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування. Таке становище, звичайно, не сприяє досягненню максимальної ефективності правового регулювання процесів соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, в тому числі на підставі закону про амністію або акта помилування.

У підрозділі 1.2. “Поняття соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально – виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування” на підставі аналізу поняття адаптації визначено, що крім родового поняття адаптації існує психологічне розуміння адаптації, у соціології вживається поняття соціальної адаптації. Соціальна адаптація – це процес пристосування, який постійно удосконалюється. Соціальна адаптація і

соціалізація існують у нерозривній єдності на всьому життєвому шляху людини і соціальна адаптація є основним інструментом соціалізації особи.

Серед науковців немає одностайності щодо визначення самого поняття соціальної адаптації. Визначення соціальної адаптації, яке є у ст.1 Закону України “Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк”, це скоріше всього механізм соціальної адаптації звільнених від покарання. На підставі аналізу поняття соціальної адаптації здобувачем обґрунтовується нове його визначення “соціальна адаптація – це пристосування особи до соціального середовища, повне відновлення прав і свобод з метою забезпечення оволодіння нею соціальними нормами, правилами, цінностями, соціальним досвідом та встановлення ефективного соціального контролю за її поведінкою”.

Цінність соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінальних установ на підставі закону України про амністію або акта помилування полягає у наступному: дозволяє включити особу у систему суспільно корисних зв'язків, зокрема у сфері суспільного виробництва, культурного життя, політичного життя тощо; формує в особи позитивне соціальні установки, чуйне ставлення до інших членів суспільства, правильне розуміння основних проблем розвитку суспільства на певному його етапі; формує в особи почуття особистої відповідальності, повагу до чинного законодавства, загальнолюдських правил поведінки, прав і свобод інших людей.

Соціальна адаптація осіб, звільнених на підставі закону про амністію або акту помилування має свої особливості, які полягають, зокрема, у цьому, що особи, які звільняються на підставі закону про амністію або акта помилування не залучаються до курсів підготовки засуджених до звільнення; здійснення контролю за поведінкою цих осіб чинним законодавством не передбачено; у випадку вчинення особами, звільненими з кримінально-виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування повторного злочину протягом невідбутої частини покарання, суд не признає їм покарання за правилом, передбаченим статтею 71 Кримінального кодексу України; амністія застосовується інколи до осіб, які не стали на шлях виправлення, але злісно не порушують режим у період відбування покарання; звільнення цих осіб проводиться у день надходження відповідних документів, а якщо документи одержанні після закінчення робочого дня –у першій половині наступного дня; адміністративний нагляд встановлюється тільки за особами, звільненими з кримінально-виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування, які були засуджені за злочин у сфері обігу наркотичних речовин, їх аналогів і прекурсорів; ступінь суспільної небезпечності амністованих і помилуваних осіб є, як правило, невисоким; правосвідомість більшості осіб сформована проявом доброї волі держави та винятковим актом милосердя Президента України; особи, звільнені з кримінально-виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування, як правило, найменш соціально захищені; протягом трьох місяців з місць позбавлення волі на підставі закону України про

амністію звільняється велика кількість осіб, що істотно ускладнює можливість їх працевлаштування службами зайнятості населення.

Розділ 2 “Механізм соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. **“Правові засади соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування”** здобувач доходить висновку, що постпенітенціарний соціально-адаптаційний період повинен бути забезпечений правовим механізмом реалізації і пропонує власну дефініцію механізму соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування – це сукупність правових, економічних, організаційних, соціально-психологічних та інших засобів, а також постпенітенціарна діяльність державних органів, громадських організацій, спрямованих на забезпечення процесу соціальної адаптації і переконання їх в об’єктивній необхідності правомірної поведінки.

Порядок підготовки засуджених до звільнення, вирішення питань їх трудового, побутового влаштування, спрямованих на забезпечення процесу соціальної адаптації звільнених, регламентується законодавчими та відомчими нормативними актами, які проаналізовані здобувачем. Констатується, що у вирішенні питання соціальної адаптації беруть участь багато державних органів і необхідний високий рівень їх взаємодії та координації, а також на законодавчому рівні необхідний розподіл обов’язків відомств, що займаються питанням соціальної адаптації. Тому дисертантом пропонується створити Національний координаційний центр соціальної та професійної адаптації звільнених у структурі Міністерства праці та соціальної політики України для реалізації постпенітенціарної функції держави. Обумовлюються також основні напрямки діяльності цього центру.

У підрозділі 2.2. **“Особистість звільненого з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування у механізмі соціальної адаптації”** за результатами дослідження здобувач виділив основні особистісні особливості осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування: 1) характерною особливістю цих осіб є те, що 28% із них вчинили перший злочин у віці до 20 років; 2) вік досліджуваних осіб від 18-44 років, тобто особи молодого і середнього віку; 3) із загальної кількості осіб, яких звільнили з кримінально-виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування, відбували покарання за корисливі злочини – 62,8%; 4) тривалий строк позбавлення волі і ріст числа судимостей негативно впливають на соціально-корисні зв’язки, призводять до їх послаблення і розірвання, посилюють процес формування дезадаптивної спрямованості у таких осіб; 5) у міру посилення рівня безпеки колонії

прослідковується закономірність зменшення кількості осіб з середньою освітою; 6) 23,6% осіб, до засудження не навчалися і не працювали; 7) 42,8% осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування в установі не були працевлаштовані, а 39,5% осіб, не мали ніякої спеціальності; 8) 19,6% осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування до вчиненою ними злочину ставляться байдуже і винними себе не визнають, а 17,6% мали стягнення протягом року, ймовірність вчинення повторного злочину цими особами є досить великою.

У підрозділі 2.3. “Постпенітенціарне забезпечення процесу соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування” пропонується програма соціальної адаптації осіб, що використовується у Бродівському притулку Львівської благодійної організації, у розробці якої брав участь здобувач. Мета даної програми –соціальна та психологічна адаптація осіб, які звільнились з місць позбавлення волі. Даний процес проводиться за допомогою комплексу соціальних, економічних, психологічних засобів тощо.

Завданнями програми соціальної адаптації є: 1) проведення заходів для відбору можливих кандидатів до притулку ще під час їхнього перебування у кримінально-виконавчих установах; 2) соціально-психологічне обстеження осіб, які вже знаходяться у притулку соціальної адаптації; 3) надання невідкладної кризової допомоги особам, які звертаються до притулку соціальної адаптації; 4) надання найрізноманітніших консультацій, а саме: правових, психологічних, побутових, медичних, з працевлаштування тощо; 5) проведення заходів для активізації перебігу процесу соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ. Допоміжними ресурсами адаптації є притулок для осіб, яких звільнили з кримінально-виконавчих установ та власні виробничі комплекси притулку соціальної адаптації.

Розділ 3 “Проблеми удосконалення правових підстав та умов звільнення засуджених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування та практики здійснення процесу їхньої соціальної адаптації” складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. “Правові підстави та умови звільнення від покарання з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування” аналізуються підстави звільнення осіб від відбування покарання за актами амністії чи помилування.

Історія виникнення і становлення інститутів амністії та помилування свідчить про те, що їх правова природа має складний, комплексний характер. За роки незалежності України було проведено 17 амністій і звільнено з місць позбавлення волі понад 185 тис. осіб та понад 4 тис. осіб згідно акта помилування. До прийняття чинної конституції України, тобто до 28 червня 1996 року,

Укази про амністію видавав Президент України. У даний час закони про амністію приймає Верховна Рада України. Виконання законів про амністію покладене виключно на суди, тому дисертантом запропоновано у ч.1. ст.74 Кримінального кодексу України слова “закону України про амністію чи” виключити. Поруч з цим рекомендовано доповнити чинний Кримінально-процесуальний кодекс України спеціальною статтею, яка визначала б процесуальний порядок звільнення від покарання на підставі закону України про амністію. Помилування здійснюється шляхом видання відповідного Указу Президента України. Для кращого вивчення осіб, представлених до помилування, здобувачем пропонується створити при обласних державних адміністраціях комісії з розгляду питань помилування засуджених.

Пропонується введення інституту умовного звільнення від покарання на підставі закону України про амністію та умовного помилування на підставі акта помилування з використанням інституту іспитового строку, що буде ефективним засобом запобігання вчиненню нових злочинів звільненими з місць позбавлення волі за актами амністії чи помилування. Стверджується, що помилування з випробуванням, яке застосовується в даний час, не передбачено чинним Кримінальним кодексом України чи Положенням про порядок здійснення помилування і воно є незаконним.

Амністія, на відміну від помилування, носить знеособлений характер. В актах про амністію визначено категорії засуджених, на яких поширюється амністія і умови її застосування. При цьому не називають в індивідуальному порядку тих осіб, що підлягають звільненню. Питання про помилування може бути поставлене не тільки засудженими, але й з ініціативи відповідного вищого органу державної влади, за клопотанням зацікавлених осіб і за клопотанням державних і громадських організацій.

У підрозділі 3.2. “Правові і соціально психологічні проблеми удосконалення практики здійснення процесу соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування” дисертантом стверджується, що кожна особа, яка звільняється з місць позбавлення волі незалежно від підстав звільнення повинна бути зареєстрована у територіальних органах внутрішніх справ за місцем проживання і підлягати контролю, оскільки велика кількість осіб, звільнених з місць позбавлення волі випадають з поля зору правоохоронних органів. Контролюючим державним органом, що має владні повноваження, повинні бути кримінально-виконавчі інспекції, які на думку здобувача, найбільш оптимально підходять для здійснення такого контролю.

Пропонується створення центрів соціальної адаптації громадськими організаціями при допомозі місцевих і центральних органів влади. Тільки регіони можуть зайнятись соціальною адаптацією осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ. Де виникають проблеми, там повинні накопичуватися і засоби для їх вирішення. Переважна більшість засуджених не хочуть

після виходу на волю повертатися у місця позбавлення волі, але 67% не впевнені в тому, що після відбування покарання суспільство їх прийме, допоможе вирішити проблеми, розпочати нове життя. Створення центрів соціальної адаптації на базі колишніх (простоюючих) підприємств з наданням тимчасового проживання і працевлаштування при допомозі місцевих органів влади, дозволить уникнути негативних психологічних станів у звільнених від відбування покарання.

Розв'язання проблеми соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально – виконавчих установ є створення громадськими організаціями при активній підтримці місцевих органів влади притулків соціальної адаптації, на зразок Бродівського притулку соціальної адаптації на базі колишньої реактивної частини. З часу створення притулку (лютий 1994 р.) тут пройшло адаптацію близько тисячі людей. Ефективність роботи цього притулку свідчить про необхідність розповсюдження даного досвіду по Україні.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз проблем соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування, дає підстави зробити наступні висновки:

1. Оскільки серед практиків немає чіткого розмежування понять “соціальна реабілітація” і “ресоціалізація”, дані поняття вживаються як синоніми, то необхідно провести розмежування між ними. Пропонується розглядати ресоціалізацію, як функцію покарання. Крім цього Кримінально-виконавчий кодекс України оперує поняттями не “соціальна адаптація” і “соціальна реабілітація”, а поняттями “дільниця соціальної адаптації” і “дільниця соціальної реабілітації”.

2. Унаслідок дослідження поняття соціальної адаптації виявлено, що серед науковців немає одностайності щодо його визначення. У зв'язку з цим дисертантом пропонується наступна дефініція соціальної адаптації особи, звільненої з кримінально-виконавчої установи – це пристосування особи до соціального середовища, повне відновлення прав і свобод з метою забезпечення оволодіння нею соціальними нормами, правилами, цінностями, соціальним досвідом та встановлення ефективного соціального контролю за її поведінкою.

3. Амністія та помилування, слугуючи засобом загальної і спеціальної превенції, в той же час є засобом регулювання чисельності у місцях позбавлення волі. В актах про амністію визначають коло засуджених, на яких поширюється амністія і умови її застосування, а також категорії осіб, на яких амністія не поширюється. Помилування може бути застосоване до будь-якої особи, котра вчинила будь-які злочини і щиросердно розкаялась в їх вчиненні та довела своє виправлення. Акти про помилування завжди персоніфіковані. Амністії і помилування об'єднує дві суттєві обставини: джерелом кожної із цих правових підстав звільнення є волевиявлення

відповідної галузі державної влади; за часом, хронологічно, дві підстави наступають за вже вчиненим злочином.

4. За роки незалежності в Україні було проведено 17 амністій. Автор не піддає сумніву існування інституту амністії, але констатує недоцільність проведення щорічних амністій і звільнення одночасно великої кількості осіб, а пропонує регулювати кількість осіб у місцях позбавлення волі, тобто “розвантажувати” виправні колонії більшою мірою умовно-достроковим звільненням, звільнення осіб на підставі акта помилування, заміною покарання більш м'яким, ширше запроваджувати альтернативні позбавленню волі покарання.

5. Автор доводить, що соціальна адаптація включає в себе як соціальну допомогу звільненим, так і соціальний контроль за їх поведінкою після звільнення. Пропонується доповнити закон України “Про соціальну адаптацію осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк” новою статтею про організацію контролю за особами, звільненими після відбуття покарання.

6. Обґрунтовується необхідність удосконалення ст.111 і 156 Кримінально-виконавчого кодексу України з метою закріплення права засудженого на короткочасні виїзди за межі виправних колоній для попереднього вирішення питань трудового і побутового влаштування після звільнення та необхідності створення умов громадським організаціям для безперешкодного у встановленому порядку відвідування установ з метою активної участі у підготовці до звільнення засуджених.

7. Обґрунтовується потреба запровадження обов'язкової реєстрації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування у територіальних органах внутрішніх справ і встановлення адміністративної відповідальності за ухилення від такої реєстрації.

8. Дисертантом доводиться необхідність запровадження умовного звільнення від покарання на підставі акта помилування, а також умовного звільнення від покарання на підставі закону України про амністію з використанням інституту іспитового строку. У зв'язку з цим рекомендується ввести відповідні зміни до Закону України “Про застосування амністії в Україні”, та “Положення про порядок здійснення помилування”.

9. Дисертант обґрунтовує необхідність встановлення попередньої підготовки матеріалів про помилування комісіями з розгляду питань про помилування засуджених, які слід утворити при обласних державних адміністраціях та оприлюднення Указів Президента України про помилування осіб для громадськості не пізніше як у 15-ти денний строк.

10. Автор доводить необхідність створення у структурі Міністерства праці і соціальної політики України спеціалізованої служби, яка б займалась соціальною підтримкою та захистом

громадян, які звільнились з місць позбавлення волі, оскільки у вирішенні цього питання беруть участь багато державних органів і необхідний високий рівень їх взаємодії і координації.

11. Пропонується передбачити на законодавчому рівні можливість створення центрів соціальної адаптації громадськими організаціями при допомозі місцевих і центральних органів влади на базі простоюючих підприємств з наданням тимчасового місця проживання і працевлаштування. Одна з найбільш перспективних форм розв'язання проблеми соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ, на думку дисертанта, є Бродівський притулок соціальної адаптації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Телефанко Б.М. Соціальна адаптація осіб, звільнених з виправно-трудових установ // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. Київ. – 1998. – №1 –с.96-98.

2. Телефанко Б.М. Соціальна адаптація звільнених з виправно-трудових установ як чинник зниження рецидивної злочинності в Україні// Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2000. – Випуск 35. – с. 449-452.

3. Телефанко Б.М. Соціальна адаптація звільнених з місць позбавлення волі в порядку амністії // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2001. – Випуск 36. – с. 508-511.

4. Телефанко Б.М. Юридичний аналіз звільнення від покарання з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта про помилування // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ при НАВС України, 2002. – №2. – с. 58-64.

5. Телефанко Б.М. Актуальні проблеми удосконалення законодавства і практики здійснення процесу соціальної адаптації звільнених з виправно-трудових установ на підставі закону України про амністію або акта помилування//Актуальні проблеми кримінального і кримінально-процесуального законодавства і практики його застосування//Збірник тез доповідей учасників Регіонального круглого столу. – Хмельницький: ХІУП, 2002. – с.105 –108.

6. Телефанко Б.М. Особистість звільненого з виправно-трудових установ на підставі закону України про амністію або акта про помилування як суб'єкт соціальної адаптації//Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали 9 регіональної науково-практичної конференції. 13-14 лютого 2003р. – Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. – с. 459 – 462.

7. Телефанко Б.М. Проблеми удосконалення кримінального та кримінально-виконавчого законодавства з питань соціальної адаптації звільнених з місць позбавлення волі на підставі закону України про амністію або акта про помилування//Кримінальний кодекс України 2001 р. (проблеми, перспективи та шляхи вдосконалення кримінального законодавства: матеріали

науково-практичної конференції. 4-5 квітня 2003р. – Львів, Львівський інститут внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ України, 2003. – С.278-281).

8. Кримінально-виконавче право України: Навчальний посібник / Колб О.Г., Телефанко Б.М. та ін. – Луцьк, 2000. – 165 с.

9. Запобігання злочинності у місцях позбавлення волі. Методичні рекомендації/Колб О.Г., Телефанко Б.М. – Луцьк, 2000. – 55с.

АНОТАЦІЇ

Телефанко Б.М. Проблеми соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступення кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Львівський юридичний інститут МВС України, Львів, 2004.

Вперше на рівні монографічного дослідження в теорії кримінально-виконавчого права України комплексно розглядається проблема соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування. Аналізується поняття соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування, досліджуються правові засади соціальної адаптації, особистість звільненого з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування у механізмі соціальної адаптації та поступитенціарне забезпечення процесу соціальної адаптації. Визначаються правові підстави і умови звільнення від покарання з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування, а також правові і соціально-психологічні проблеми удосконалення практики здійснення процесу соціальної адаптації. На підставі проведеного дослідження формулюються пропозиції щодо вдосконалення кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого законодавства України, а також Закону України “Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк”.

Ключові слова: “соціальна адаптація”, “амністія”, “помилування”, “механізм соціальної адаптації”, “притулок соціальної адаптації”.

Телефанко Б.Н. Проблемы социальной адаптации лиц, освобожденных из криминально-исполнительных учреждений на основании закона Украины об амнистии или акта помилования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2004.

Диссертация является комплексным научным исследованием правовых проблем механизма социальной адаптации лиц, освобожденных из уголовно-исполнительных учреждений на основании закона Украины об амнистии или акта помилования. Впервые в Украине исследованы проблемы социальной адаптации лиц, освобожденных из уголовно-исполнительных учреждений на основании закона Украины об амнистии или акта помилования, а именно: анализируется понятие социальной адаптации лиц, освобожденных из уголовно-исполнительных учреждений на основании закона Украины об амнистии или акта помилования в механизме социальной адаптации и постпенитенциарное обеспечение социальной адаптации; определяются правовые основания и условия освобождения от наказания из уголовно-исполнительных учреждений на основании закона Украины об амнистии или акта помилования, а также правовые и социально-психологические проблемы усовершенствования практики проведения процесса социальной адаптации.

На основании проведенного исследования автор формулирует предложения, касающиеся усовершенствования уголовного, уголовно-процессуального и уголовно-исполнительного законодательств, а также Закона Украины “О социальной адаптации лиц, которые отбывали наказание в виде ограничения свободы или лишения свободы на определенный срок”, в частности:

1. Исследуя содержание понятия социальной адаптации, делается вывод о том, что это не комплекс мероприятий, а приспособление лица к социальной среде и предлагается внести изменения в ст.1 Закона Украины “О социальной адаптации лиц, которые отбыли наказание в виде ограничения свободы или лишения свободы на определенный срок”.

2. В связи с тем, что механизм социальной адаптации состоит не только из системы отношений между освобожденным и средой, делается вывод о том, что механизм социальной адаптации – это совокупность правовых, экономических, организационных, социально-психологических и иных мероприятий, а также постпенитенциарная деятельность государственных органов, общественных организаций, направленных на обеспечение процесса социальной адаптации лиц, освобожденных из уголовно-исполнительных учреждений и убеждение их в объективной необходимости правомерного поведения.

3. Поскольку за всеми освобожденными из мест лишения свободы необходим контроль, предложено дополнить Закон Украины “О социальной адаптации лиц, которые отбыли наказание в виде ограничения свободы или лишения свободы на определенный срок” ст.11⁴.

4. В связи с тем, что в решении вопроса социальной адаптации принимают участие разные государственные органы, необходим высокий уровень их взаимодействия и координации, предложено образовать в структуре Министерства труда и социальной политики Украины специальный орган с целью организации и контроля на общегосударственном уровне за процессом социальной адаптации лиц, освобожденных с уголовно-исполнительных учреждений.

5. Учитывая то, что необходимо закрепить право осужденного на краткосрочные выезды за пределы исправительных учреждений для предварительного решения вопросов трудового и бытового устройств после освобождения, а также необходимости создания условий общественным организациям для беспрепятственного, в установленном порядке посещения учреждений с целью активного участия в подготовке к освобождению осужденных, предложено внести дополнения в ст.111 и ст.156 действующего Уголовно-исполнительного кодекса Украины.

6. С учетом того, что исполнения законов об амнистии положено исключительно на суды, предложено у ч.1 ст.74 Уголовного кодекса Украины слова “закона Украины об амнистии или” исключить. В связи с этим предлагается дополнить действующий Уголовно-процессуальный кодекс Украины специальной статьей, которая будет определять процессуальный порядок освобождения от наказания на основании закона Украины об амнистии.

7. Учитывая, что материалы на помилование осужденного нужно предварительно тщательно готовить, предлагается образовать комиссии с рассмотрения вопросов о помиловании осужденных при областных государственных администрациях.

8. На основании того, что вопросы социальной адаптации освобожденных необходимо решать там, где они возникают, автор предлагает образовывать центры социальной адаптации общественными организациями при помощи местных и центральных органов власти на базе простаивающих предприятий с предоставлением временного места проживания и трудоустройства.

Ключевые слова: “социальная адаптация”, “амнистия”, “помилование”, “механизм социальной адаптации”, “центр социальной адаптации”.

Telefanko B.M. The problems of social adaptation of persons, released from criminal-executive institutions, on the grounds of the Law of Ukraine on amnesty or the act of pardoning. – Manuscript.

Thesis for the research degree of the candidate of Law, specializing in 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal and Executive Law. – Lviv Ivan Franko National University, Lviv, 2004.

The problem of social adaptation of persons, released from criminal-executive institutions on the grounds of the Law of Ukraine on amnesty or the Act of Pardoning has been completely considered for the first time as a monograph research in the theory of the Criminal-executive Law of Ukraine. The notion of social adaptation of the persons, released from criminal-executive institutions on the grounds of the Law of the Ukraine on amnesty or the act of pardoning has been considered, there are investigated the legal grounds of social adaptation, the personality of the released from criminal – executive institutions on the grounds of the Law of Ukraine on amnesty or the act of pardoning in the mechanism of social adaptation and postpenitentiary satisfaction of the process of social adaptation. There are stated the legal grounds and conditions of releasing from criminal-executive institutions on the grounds of the Law of Ukraine on amnesty or the act of pardoning, and also legal and social-psychological problems of improving exercising practice in the process of social adaptation. The research gives grounds for formulating the proposals on improving criminal, criminal processing and criminal executive legislature of Ukraine, and also the Law of Ukraine “on social adaptation of the persons who underwent punishment in the form of limiting freedom or depriving of freedom for a certain period”.

Key words: social adaptation, amnesty, pardoning, the mechanism of social adaptation, refuge of social adaptation.

Підписано до друку 02.02.2005 р. Формат 60x90/16.

Ум.друк.арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Папір офсетний. Зам. № 644.

Надруковано видавничим центром Львівського національного
університету імені Івана Франка
79000, м.Львів, вул. Дорошенка, 41